

Lammastalouden kehittämissuunnitelma Mäentalon tilalle

Anna Huuskola

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2017
Luonnonvara- ja ympäristöala
Agrologi (AMK), Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

Jyväskylän ammattikorkeakoulu
JAMK University of Applied Sciences

Tekijä(t) Huuskola, Anna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Huhtikuu 2017
	Sivumäärä 40	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: (X)
Työn nimi Lammastalouden kehittämissuunnitelma Mäentalon tilalle		
Koulutusohjelma Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Auer, Jaana		
Toimeksiantaja(t) Mäentalon lammastila		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tavoite oli tehdä kehittämissuunnitelma Mäentalon lammastilan tuotannolle. Työssä vertailtiin tuotteiden myynti ja markkinointivaihtoehtoja ja laskettiin vaihtoehtoihin katelaskelmat. Työn tilaaja oli Mäentalon lammastila, joka harjoittaa lammastuotantoa Keski-Suomessa Luhangassa. Tilalla on karitsoivia uuhia noin 30 ja tuotantotilat on rakennettu entiseen parsinavettaan. Lammastilalla on suomenlammas.</p> <p>Työhön on kerätty alkuun yleistä tietoa ja pohdintaa nykypäivän lammastalouden tilasta sekä mahdollisuuksista, ja sen jälkeen on tilakohtainen osuus. Tietoa koottiin lammastalouden kirjallisista teoksista, lehtiartikkeleista sekä erilaisten toimijoiden internet sivuilta. Tilakohtaisessa osuudessa sekä katetuottolaskelmissa taas on käytetty mahdollisimman paljon tilan omia tietoja, tuottoja ja kustannuksia, jotta tulokset sekä laskelmat vastaisivat todellisuutta.</p> <p>Suoramyynti osoittautui kannattavammaksi vaihtoehdoksi kuin eläinten myynti suoraan teurastamolle. Tuotteiden markkinointiin on kuitenkin panostettava ja pyrittävä kehittämään omaa tuotetta ja imagoa. Yhteistyö paikallisten kauppojen kanssa on hyvällä alulla, ja jatkossa kannattaa kartoittaa myös mahdolliset uudet yhteistyökumppanit.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lammas, suoramyynti, markkinointi, kannattavuus, lampaanliha, villa		
Muut tiedot		

Author(s) Huuskola, Anna	Type of publication thesis	Date April 2017
	Pages 40	Language of publication: Finnish
		Permission for web publication: (X)
Title of publication Sheep farming development plan for Mäentalo sheep farm		
Degree programme Agricultural and Rural industries		
Supervisor(s) Auer, Jaana		
Assigned by The Mäentalo sheep farm		
<p>Abstract</p> <p>The aim of the study was to make a development plan for the production of the Mäentalo sheep farm. In this study, product sales and marketing options were compared and marginal profit calculations of the alternatives were calculated. The client was the Mäentalo sheep farm, which operates in sheep production in Central Finland in Luhanka. The farm has about 30 ewes, and the production facilities are built in their former cow house. The sheep breed in the farm is the Finnish sheep.</p> <p>The General information and reflection on the state of the current sheep farming today, as well as opportunities, was collected, and then there is a farm-specific section. Information was gathered from literary works on sheep farming, press articles, and the internet sites of various operators. In the farm-specific section and in the margin profit calculations, the farm's own data, yields and expenses was used as much as possible to make the results and calculations match the reality.</p> <p>Direct sales turned out to be a more profitable option than selling animals directly to a slaughterhouse. However, the marketing of products needs investments, whereas the product and image of the farm require development. Co-operation with local stores is a good start, and it is worthwhile to explore potential new partners in the future.</p>		
Keywords sheep, direct sale, marketing, profitability, lamb, wool		
Miscellaneous		

Sisältö

Taulukot.....	3
1 Työn lähtökohdat.....	4
2 Tutkimusasetelma	5
2.1 Tutkimusmenetelmä.....	5
3 Lammastalouden perusteet	6
3.1 Lammastalous Suomessa.....	6
3.2 Tuotantostrategiat.....	6
3.3 Lammastuotteet ja niiden markkinointi.....	7
3.3.1 Lampaanliha	7
3.3.2 Villa	8
3.3.3 Taljat ja turkikset	9
3.3.4 Muut elintarvikkeet.....	9
3.3.5 Maiseman hoito ja Green Care -palvelut	10
3.4 Tulevaisuudennäkymät	11
4 Lampaiden pito	12
4.1 Pitopaikkaan liittyvät säädökset.....	12
4.2 Lampaiden hoito ja hyvinvoinnista huolehtiminen	13
4.3 Tilavaatimukset ja yleisimmät lampolatyypit.....	16
4.4 Lampaiden ruokinta.....	17
4.5 Lammasrodut.....	18
4.5.1 Rotujen tuotanto-ominaisuudet	18
4.6 Karitsointivaihtoehdot.....	19
5 Lammastalous Mäentalon tilalla	20
5.1 Tilan esittely ja tuotannon tämänhetkinen tilanne.....	20
5.1.1 Tuotantotilat.....	21

5.1.2	Eläinainees.....	22
5.1.3	Karitsointivaihtoehdot.....	23
5.2	Visio, toiminta-ajatus ja strategiset tavoitteet.....	24
6	Vaihtoehdot, niiden järkevyys ja kannattavuus	25
6.1	Tilan tuotantostrategia.....	25
6.2	Tuotteet ja niiden myynti	26
6.2.1	Liha	26
6.2.2	Villa ja langat	28
6.2.3	Lammastalouden kannattavuus eri vaihtoehdoilla.....	29
7	Strategia ja toimenpideohjelma Mäentalon tilalle	33
7.1	Lampola ja lampaiden hoitotyö.....	34
7.2	Tuotteet ja markkinointi.....	34
8	Yhteenveto	36
	Lähteet.....	39

Kuviot

Kuvio 1.	Mäentalon lammastilan suomenlampaiden taljoja	9
Kuvio 2.	Karitsota 2017.....	14
Kuvio 3.	Lampaan hoitavat tilan perinnebiotooppeja.....	21
Kuvio 4.	Lampolana toimii 60- luvulla rakennettu navetta	22
Kuvio 5.	Karitsat laiduntavat peltolaitumilla	24
Kuvio 6.	Vainion Teurastamo Oy noutamassa lampaita	27
Kuvio 7.	Mäentalon sukkalanka	29
Kuvio 8.	Säilykkeitä myynnissä Joutsan K-Supermarketissa	35
Kuvio 9.	Lihoja myynnissä Luhangan M-Marketissa	36

Taulukot

Taulukko 1. Lähtötiedot katelaskelmiin	30
Taulukko 2. Katelaskelma karitsoiden myynnistä teurastamolle	31
Taulukko 3. Katelaskelma tilan omasta suoramyynnistä	32

1 Työn lähtökohdat

Lammastalouden kehitys on ollut viime aikoina nousujohteista ja uusia lammastiloja syntyy jatkuvasti. Kotimaisen lampaanlihan markkinat ovat myös hyvät, sillä vuosittainen tarjonta ei edelleenkään riitä kattamaan kysyntää, vaikka tilanne koko ajan parempaan päin onkin menossa. Lammas on monipuolinen eläin eikä lammastuote välttämättä rajoitu pelkkään lihaan, vaan villa ja taljat ovat myös hyödynnettävissä. Uudempana asiana tilat ovat oppineet hyödyntämään ja tuotteistamaan maisemanhoito- ja laidunnuspalveluita, jotka antavat erilaisia uusia mahdollisuuksia ja samalla lisäävät lampaiden näkyvyyttä tilojen ulkopuolella. Lampurien joukko on entistä ammattimaisempaa ja tuotantoa kehitetään aktiivisesti yhteistyössä muiden alan toimijoiden, kuten teurastamojen, neuvontaorganisaatioiden sekä kaupanalan kanssa. Yhteinen tavoite on tuottaa puhdasta kotimaista ruokaa sekä nähdä lampaan monipuolisuus mahdollisuutena.

Opinnäytetyön tarkoitus on tuottaa kolme vuotta sitten aloittaneelle Mäentalon lammastilalle kehittämissuunnitelma. Kyseinen tila toimii myös opinnäytetyön toimeksiantajana. Työ keskittyy yhden tilan lammastuotannon suunnitteluun sekä kokonaisuuteen. Tarkoituksena on keskittyä tuotannon ja tuotteen kehittämiseen ja etsiä sekä vertailla tilan toimintatavoille vaihtoehtoja ja valita niistä kannattavimmat ratkaisut. Tuotantotilat ovat alun perin rakennettu lypsykarjalle vuonna 1964 ja tarkoitus on pyrkiä hyödyntämään ja parantelemaan niitä mahdollisimman pitkälle ja toimiviksi lammastuotannolle. Tällä hetkellä tilalla ei ole intoa suunnitella suurempia investointeja, kuten uuden lampolan rakentamista, vaan pyrkimys on päästä nykyisillä tiloilla mahdollisimman hyvään lopputulokseen. Laajentaminen voi tulla ajankohtaiseksi tulevaisuudessa, jos edellytykset lammastalouden kannattavuudelle säilyvät sekä tilan oma tuotanto on löytänyt hyvän markkina-aseman.

2 Tutkimusasetelma

Opinnäytetyön tavoitteena on tehdä Mäentalon lammastilalle kehittämissuunnitelma. Tavoitteena on koostaa tilan tämän hetkinen tilanne sekä kehittää vaihtoehtoja ja tehdä parannusehdotuksia tulevaisuutta ajatellen. Tarkoitus on pohtia myös mitä kautta tilan tuotanto kannattaa hyödyntää ja etsiä vaihtoehtoja markkinoinnille. Pohjana tälle on tämänhetkinen tuotantotilanne sekä aikaisemmat laskelmat ja luvut tuotannosta ja kustannuksista. Esimerkiksi tilalta on myyty eläimiä suoraan teurastamolle sekä otettu palautuksina suoramyyntiin, joten molempien myyntitapojen kustannusrakenteesta sekä tuotoista on saatavissa tilakohtaista tietoa. Tarkoitus on etsiä myös lähteistä lammastalouden uusia innovaatioita sekä pohtia niiden mahdollisuuksia. Eräitä uusimpia ratkaisuja lammastuotannossa ovat tällä hetkellä erilaiset Green Care-palvelut sekä lampaanmaidosta valmistettu jäätelö.

Kirjallisina lähteinä toimii pääasiassa kotimainen kirjallisuus, sillä Suomen lammastalous eroaa tyypiltään erityisesti suurten lammastuottajamaiden menetelmistä. Pohjoismaiden välillä yhtenäisyyksiä löytyy kuitenkin enemmän, mutta usein naapurimaiden asioita sivutaan myös kotimaisissa julkaisuissa. Erityisesti Suomen Lammasyhdistys ry:n julkaisema Lammas& Vuohi-lehti on monipuolinen ja ajantasainen julkaisu, josta saa uusia näkökulmia lammastalouden kehitykseen. Muutama kirjallinen perusteos lampaista on olemassa, jotka tosin pääasiassa keskittyvät eläinten hoitoon. Eläinsuojelulaki sekä olemassa olevat tukiehdot, joita tilalla noudatetaan, muodostavat pohjan eläinten hoidosta ja hyvinvoinnista kertoviin osioihin.

2.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus tehtiin case- eli tapaustutkimuksena, jonka kohteena on Mäentalon lammastila. Kannattavuuden laskennassa hyödynnetään katetuottomenetelmää ja laskelmat tehtiin Excel-taulukkolaskentaohjelmalla. Laskelmat rajattiin koskettamaan vain lammastaloutta ja lammastuotteita, niiden tuotantoa, jalostusta ja markkinointia. Kasvituotannon kannattavuuslaskelmia ei tehty, joten lampaiden käyttämät kotoiset rehut hinnoitellaan käypään markkinahintaan. Kasvituotannon saamia suoria

tulotukia ei otettu myöskään huomioon kannattavuutta laskettaessa, mutta kotieläintuotannon saamat tuet ovat mukana laskelmissa. Uusia tuotantovaihtoehtoja kehitetään kirjallisuuden ja omien markkinanäkemyksen pohjalta. Kehittämissuunnitelma sisältää tuotantovaihtoehtojen määrittämisen, niiden kannattavuuden laskemisen, tilan strategiavalinnat sekä toimenpideohjelman strategian toteuttamiseksi.

3 Lammastalouden perusteet

Lammas on vanhimpia kotieläimiämme, sillä se kesytettiin jo 11000 vuotta sitten Länsi-Aasiassa. Pohjoismaihin kesyt lampaat tulivat asuttamisen myötä. Kesyjen lampaiden esi-isät ovat erilaisia villilampaita, joista vieläkin on olemassa villinä elävä mufloni, jota tavataan Korsikassa ja Sardiniassa. Jalostuksella lampaalle on saatu lisää villaa ja sen ominaisuuksia muutettua. Nykyään lammas on hyötyeläin joka tuottaa lihaa, villaa, turkista, nahkaa, maitoa, lanoliinia (eli villarasvaa, jota käytetään voiteissa). Aikaisemmin lampaan villa oli tärkein tuote, mutta nykyään painotus on siirtynyt lihantuotantoon. (Stenberg 1998, 17)

3.1 Lammastalous Suomessa

Suomen lammastalous perustui ennen tyypilliseen omavaraistalouteen, jossa muutamia lampaita pidettiin jokaisessa talossa lihan, villan ja taljojen tuottamiseksi omiin tarpeisiin. Sotien jälkeen Suomen lammaskanta oli vielä noin miljoona, kun mukaan laskettiin sekä emot että karitsat. (Inkovaara, 1979, 7.) Vuonna 2014 lampaita oli tilaston mukaan Suomessa vajaa 138 000. Määrä lisääntyi edellisvuodesta parilla prosentilla. (Vuorisalo 2015.) Keskimäärin uuhia tuotosseurantatiloilla on 54,4 päätä, mutta yli 100 uuhien tilojen määrä on kasvanut erityisesti viime vuosina. Tilarakenne on kuitenkin edelleen monipuolinen ja keskikokoisten katraiden määrä runsas sekä myös pienten, alle 10 uuhien katraiden määrä on jälleen nousussa. (Parikka 2015, 19.)

3.2 Tuotantostrategiat

Ensimmäinen edellytys lammastaloudessa on tuotannon suunnittelu. Lampurin on tunnettava tilansa, lampaansa sekä tuotantoympäristönsä. Tuotannolliset tavoitteet

on suunniteltava sekä mietittävä tulevaisuuden visio lampaiden pidolle. Huomiota on kiinnitettävä myös tilan järjestelmälliseen johtamiseen sekä talouden hallintaan. On tärkeää vertailla nykytilannetta edellisiin vuosiin sekä muihin saman tuotantosuunnan lammastiloihin. Suunnittelu on avainasemassa ja tavoitteet on hyvä asettaa kannustaviksi sekä realistisiksi, jotta mielenkiinto ja halu kehittämiseen ja kehittymiseen säilyy. (Äärilä & Harmoinen 2007,6.)

3.3 Lammastuotteet ja niiden markkinointi

Varmasti ensimmäinen tuote, joka lampaasta tulee mieleen, on liha. Suurin osa lammastiloista onkin keskittynyt lähinnä lihan tuotantoon, mutta monilla erityisesti pienemmillä tiloilla lammas pyritään hyödyntämään kokonaisvaltaisemmin villojen ja taljojen muodossa. Lammastuotantoon on tullut viime aikoina myös täysin uusia tuotteita, kuten lampaan maidosta valmistettu jäätelö. Maisemanhoitoon lammas on erinomainen eläin ja jotkut tilat tarjoavat kesäisin myös alueiden laidunnuspalvelua sekä maisemanhoitoa. Uusi aluevaltaus on myös Green Care -palvelut, joiden tarkoitus on parantaa ihmisten elämänlaatua sekä lisätä hyvinvointia. Myös tähän toimintaan lammas on hyvä eläin sosiaalisen ja ihmisystävällisen luonteensa vuoksi. Lammas on myös ulkomuodoltaan pehmeä ja jo pelkkä leikkivien karitsoiden katselu saa aikaan positiivista mielialaa.

3.3.1 Lampaanliha

Liha on merkittävin lampaasta saatava tuote, ja erityisesti pääsiäisenä sen kysyntä on usein ylittänyt kotimaisen tarjonnan. Erityisesti lihantuotantoon jalostettuja rotuja ovat tuontirodut texel, oxford down, dorset ja suffolk. Myös rygjaa käytetään lihan tuotannossa, mutta se on tosin kelpo rotu myös villansa puolesta. Kotimaisia lammaskasveja käytetään Suomessa suuressa määrin lihantuotantoon, mutta rodun lihantuotos perustuu lähinnä hyvään hedelmällisyyteen ja suuriin vuonueisiin. Suomenlammas, kainuunharmaa sekä ahvenanmaanlammas ovatkin parhaimmillaan yhdistelmätuotannossa, jossa hyödynnetään myös villoja sekä taljoja. Kotimaisten rotujen sopivuutta lihantuotantoon voidaan kehittää myös jalostuksella ja valinnalla, jossa keskitytään karitsoiden nopeaan kasvuun sekä lihakkuuteen.

Vuonna 2014 lampaan lihaa tuotettiin kotimaassa 1,1 miljoonaa kiloa, mikä on 100 000 kiloa enemmän kuin vuonna 2013. Lampaanlihan kulutus on kuitenkin myös kasvanut vuoden 2013 3,4 miljoonasta kilosta 3,7 miljoonaan kiloon. Tuontilihan osuus on siis edelleen yli puolet (Tietohaarukka 2015, 48.) Vuonna 2014 lampaan lihaa tuotiin Suomeen 2,7 miljoonaa kiloa. Suomalaisen lampaanlihan vienti taas on edelleen hyvin vähäistä ja sen osuus lihantuotannosta onkin vain 100 000 kg vuodessa (Tietohaarukka 2015, 38-39). Suomen suurin lammasteurastamo Vainion Teurastamo Oy teurasti vuonna 2014 lampaita ja karitsoita yhteensä 11303 kpl (Vainion teurastamo Oy:n kotisivut).

3.3.2 Villa

Villan menekki on vaihtelevaa ja vain muutama kehräämö Suomessa ostaa suoraan villaa lammastiloilta. Pirtin kehräämö Mikkelin Hiirrolassa on suurin kotimaisen villan jalostaja (Pirtin kehräämön kotisivut, 2016). Syksyllä 2014 myös Novita toi markkinoille täysin kotimaisesta 100 %:sta villasta kehrätyn värjäämättömän Suomivilla-nimisen langan, jonka värisävyt on saatu aikaan sekoittamalla eriväristen lampaiden villoja. Suomen suurin ja tunnetuin villalangan valmistaja on käyttänyt viimeiset vuosikymmenet ainoastaan tuontivillaa, koska kotimaista villaa ei ole ollut saatavilla riittäviä määriä, eikä villa ole ollut tarpeeksi pitkäkuituista ja laadultaan riittävää. Edellisen kerran kotimaista villaa on ollut Ajaton-langassa vuonna 1978, kun Novita Oy täytti 50 vuotta. Nyt kehruukoneiden kehityksen myötä ja tarpeeksi suuren villaerän löytyessä kotimaisen villan käyttö on tullut jälleen mahdolliseksi. (Yrjö-Koskinen 2014, 179.)

Monet lammastilat jotka hyödyntävät lampaistansa saadun villan lähettävät villat kehräämölle rahtikehruuseen ja ottavat langat palautuksena. Langat markkinoidaan eteenpäin, joko suoraan tilalta käsin, erilaisissa tapahtumissa tai internetin välityksellä. Myös käsityöharrastajien kiinnostus langan alkuperää kohtaan on kasvanut ja kotimaiset vaihtoehdot ovat nousseet tavallisten markkettilankoja suosivien sukankutojien tietoisuuteen. Kotimaisten lankojen markkinointia on saatu lisättyä myös sosiaalisen median avulla, sillä erilaisissa käsityöryhmissä langat ovat vertailun kohteena

ja saavat huomiota. Myös käsityömessut ja vastaavat tapahtumat ovat oiva markkinointikanava kotimaisille käsityömateriaaleille.

3.3.3 Taljat ja turkikset

Lampaantalja on perinteinen ja monikäyttöinen lämmike sekä koriste. Tuottaja saa taljat suolattuina teurastamolta takaisin halutessaan, tai ne voidaan teurastamosta ja sen käytännöistä riippuen toimittaa myös suoraan johonkin turkisjalostamoon muokattaviksi (Kuvio 1). Taljojen suosio on säilynyt, mutta oman haasteensa kotimaiselle lampaantaljalle asettaa ulkomaiset edullisemmat halpatuotteet, joita on saatavilla helposti marketeista.

Kuvio 1. Mäentalon lammastilan suomenlampaiden taljoja

3.3.4 Muut elintarvikkeet

Yksi uusimmista lammastuotteista on lampaanmaidosta valmistettu jäätelö, jota on ruvennut valmistamaan Rymättylässä sijaitseva Lammastila SikkaTalu kesällä 2015. Tilan lampaista, jotka ovat pääasiassa rodultaan itäfriisiläisiä maitolampaita, lypsetään kesä kautena noin viiden kuukauden ajan (Lammas ja vuohi 3/2015, 9).

Lampaanmaidossa on rasvaa lähes puolet enemmän kuin lehmän maidossa, joten jäätelöön ei tarvitse lisätä erikseen kermaa. Lampaanmaidon kuiva-ainepitoisuus on myös korkea, joten lisätyille sakeuttamisaineille ei ole tarvetta. Ainesosina jäätelössä ovat vain lampaan luomumaito, sokeri ja luomumaku, joista tällä hetkellä saatavissa ovat suklaa, vanilja ja kookos ja jugurtti-hunaja. (Lammastila SikkaTalun kotisivut).

3.3.5 Maiseman hoito ja Green Care -palvelut

Lammastalouden uusissa näkymissä on, että lammas tarjoaisi lihan ja villan lisäksi myös maisemanhoitoa ja elämyksiä. Laiduntava lammas on loistava yksikkö huolehti-
maan maatalousluonnon ja maiseman monimuotoisuudesta. Tämä antaa mahdolli-
suuden myös lampurille saada lisätuloja (Makkonen 2016, 22.)

On tutkittu, että laidunnuksesta ovat täysin riippuvaisia esimerkiksi tuoreille niityille
tyypilliset sammalet. Myös moni muu uhanalaiseksi luokiteltu luontotyyppi säilyy ja
säilyttää monimuotoisuutensa vain laiduntamalla aluetta. Tallaaminen ja lanta ovat
avainasia laiduntamisessa, sillä on lajeja jotka tarvitsevat maaperän rikkoutumista tai
lantaa kasvussaan (Torikka 2015, 37.) Myös alueiden umpeenkasvua sekä pusikoitu-
mista pystytään estämään laidunnuksen avulla.

Laidunnuksen ja maisemanhoidon yhteyteen on saatu kehitettyä myös Green Care-
palveluiksi luettavia elämystuotteita. Metsähallituksen perinnebiotooppien lammas-
paimenviikoille eripuolille Suomea hakijoita kesälle 2015 oli 3626. Lammaspaimenen
pesti oli määräaikainen ja paimenvuoro kesti viikon. Paimenella oli käytössään mökki
ja tehtävänä oli huolehtia lampaiden hyvinvoinnista ja päivittäisistä tarpeista. Pai-
menviikko on paimenelle maksullinen, jotta sillä saadaan katettua kohteen ylläpito-
kuluja. Paimennuskohteita on lisätty vuodelle 2016 ja suosituimpana hakukohteena
on ollut Koloveden kansallispuisto. (Lammas & Vuohi 1/2016, 8.) Lammaspaimenvii-
kot on valittu myös joka toinen vuosi järjestettävän Suomen paras maisemahanke-
kilpailun voittajaksi vuonna 2016. Kilpailun voittaja on myös Suomen ehdokas saa-
maan Euroopan neuvoston maisemapalkinnon. (Lammas & Vuohi 5/2016, 6.)

Lisääntymässä on myös paimenkoiraharrastus, jolle lammastalous pystyy tarjoamaan uutta elämyspalvelualaa. Lampaiden paimennus koirilla on vanha perinne, joka on ollut jo hiipumassa, mutta paimenkoirien käyttö on alkanut lisääntyä samaa vauhtia kuin katraiden koot ovat jälleen kasvamassa. Lampureiden lisäksi myös tavalliset koiraharrastajat ovat löytäneet paimennusharrastuksen ja erilaisten kurssien ja kokeiden suosio on kasvamaan päin. Usein koulutuspalveluita tarjoaa juuri lampuri, jolla on paljon omakohtaista kokemusta koirien käytöstä työssään. Paimennustoiminnassa on kuitenkin joitakin eettisiä ongelmia, joissa on mietittävä lampaiden hyvinvointia sekä paimennusharrastuksen tarpeellisuutta pelkkänä koirienkoulutusmuotona. Olisiko tehtävä jakoa harrastajien sekä käytössä olevien ja tulevien työkoirien välillä. Tämä voi olla kynnyksenä paimennuspalveluiden tarjoamiseen, mutta toisaalta asia on lampurin päätettävissä ja kysynnän kasvaessa oikein toteutettu koulutus sekä kilpailut ja paimennusnäytökset antavat alalle positiivista näkyvyyttä ja parantavat imagoa (Vertainen 2016, 30-32.)

3.4 Tulevaisuudennäkymät

Varsinaista lammastaloutta Suomessa on ollut noin 40 vuotta, mutta tuona aikana lihan ja villan rinnalle on tullut monta uutta tuotantosuuntaa. Lampaan monipuolisuus on pystytty näkemään ja sitä kautta hyödyntämään sen tarjoamia mahdollisuuksia. Vaikka kehitystä on tapahtunut ja uusia käyttömuotoja on löydetty laajalla sektorilla, on lammastalouden kannattavuus keskimäärin vielä heikko. Yksittäiset tilat, jotka ovat panostaneet sekä tuotantoon että omaan markkinointiin ovat onnistuneet saamaan lisäarvoa tuotteilleen, kehittämään brändejä ja parantamaan kannattavuuttaan. Tuotantopanosten hinta on kuitenkin noussut, mikä on näkynyt lammastiloilla tarvikekulujen lisääntymisenä eläinyksikköä kohti. Lammastalousyritysten koko on myös kasvanut, mikä näkyy tilojen velkaisuutena, vaikka keskimääräinen vakavaraisuus onkin hyvä (Tauriainen 2014, 26-28.) Teurastamojen maksamien tuottajahintojen nousu on tasaantunut eikä suuria mullistuksia suuntaan tai toiseen ole näköpiirissä. Tukien osalta tällä hetkellä neuvotteluissa oleva seuraava rahoituskausi vuodesta 2021 alkaen näyttää, mihin suuntaan lammastalouden kannattavuus lähtee kehittymään. Lampurit ovat kuitenkin innovatiivista, kehittymisen haluista sekä yhteen

hiileen puhaltavaa porukkaa, joten varmasti uusia avauksia lammastuotannon osalta tullaan näkemään jatkossakin.

4 Lampaiden pito

4.1 Pitopaikkaan liittyvät säädökset

Lampaan pitopaikan vaatimuksina ovat riittävä tila, suoja, valoisuus, puhtaus sekä turvallisuus eläimelle. Pitopaikassa myös eläimen luontaiset tarpeet tulee ottaa huomioon. Näihin asioihin on hyvä kiinnittää huomiota jo lampolan suunnitteluvaiheessa ja huomioida myös muut eläinsuojelulliset näkökohdat. Tilojen suunnittelussa kannattaa huomioida myös hoitotoimenpiteiden toteutus sekä lampaiden tarkistaminen tarvittaessa. Pitopaikka ei myöskään saa vaarantaa eläimen terveyttä vaan sen tulee suojata epäsuotuisilta sääoloilta, kuten kylmyydeltä ja kosteudelta. Myös paloturvallisuus on eläinsuojissa tärkeä asia, ja hätätilanteessa lampaat on saatava nopeasti pois eläintiloista. Tilaa on oltava riittävästi, jotta lammas voi seistä, levätä, nousta makuulta sekä liikkua luonnollisesti. Lampaiden tulee myös kaikkien yhtä aikaa mahuuta makuulle. Sairaalle tai vahingoittuneelle lampaalle tulee olla erillinen, asianmukainen karsina tai muu erotettava tila, jossa eläintä voidaan hoitaa. Suositeltavaa on myös, että näköyhteys sairaskarsinasta toisiin lampaisiin säilyy, mikäli se vain on mahdollista. (Tavoitteena terve ja hyvinvoiva lammas. 2012.)

Ilmanvaihdon tulee olla riittävä, jotta haitalliset kaasut, pöly, veto ja liiallinen kosteus eivät haittaa eläimen hyvinvointia. Myös lämpötilan tulee olla lampaalle sopiva. Jatkuvaa ja eläintä häiritsevää melua ei myöskään saa pitopaikassa esiintyä. Lampaat eivät saa jatkuvasti altistua melulle, jonka taso ylittää 65 dB (dB(A)). Eläinsuojan valaistuksen tulee olla riittävä, jotta hoitaja voi asianmukaisesti tarkistaa ja hoitaa lampaat. Valaistus on oltava myös lampaalle sopiva. Lampolassa olevien materiaalien tulee olla käyttöön sopivia eikä lattia saa olla liukas. Karsina on myös helposti pidettävä kuivana, joko riittävällä kuvituksella tai huolehtimalla nestemäisten eritteiden poistosta asianmukaisesti ja makuualueen tulee olla kuivitettu. Jos käytössä on rako- tai ritilälattia, tulee sen olla lampaille turvallinen eivätkä sorkat saa tarttua kiinni raken-

teisiin tai aiheuttaa muuta vaaraa eläimille. Rakolattian palkkien tulee olla leveydeltään vähintään 80 mm ja rako saa olla leveydeltään maksimissaan 25 mm. Karitsointikarsinassa ja karitsoiden pitopaikassa rakolattia on kielletty ja alueen tulee olla kiinteäpohjainen ja hyvin kuivitettu. Lampolan rakenteet, työvälineet ja laitteet on pidettävä puhtaana sekä tarpeen vaatiessa desinfioitava. On myös huolehdittava että pitopaikassa käytettävät kemikaalit, kuten maalit, puunsuoja-aineet ja muut aineet, eivät saa aiheuttaa lampaille myrkytysvaaraa. Lampola ja sen laitteet, joilla on osuutta eläinten hyvinvointiin ja terveyteen on tarkastettava päivittäin ja viat ja puutteet korjattava välittömästi. Jos korjaaminen ei ole mahdollista, on muulla tavoin eläinten hyvinvointi turvattava (Tavoitteena terve ja hyvinvoiva lammas. 2012.)

Lampolassa olevien välineiden ja laitteiden tulee olla eläimille kaikin puolin turvallisia ja ruokintalaitteet ja vesipisteet on asennettava ja rakennettava niin, että ne ovat kaikkien lampaiden ulottuvilla. Vesiastioita tai juomanippoja tulee olla lampolassa 1 jokaista alkavaa 30 lampaan ryhmää kohden. Automaattisia juotto- ja ruokintalaitteita käytettäessä on huolehdittava, että eläimet oppivat ja tottuvat käyttämään niitä. Laitumelle ja ulkotarhoihin johtavien reittien tulee olla turvallisia ja puhtaita, jotta lampaat eivät tarpeettomasti likaannu. Aidat on oltava tehty lampaille sopivasta materiaalista ja ne on pidettävä kunnossa, jotta lampaat eivät karkaa tai vahingoitu. Verkkoaitaa on voitava kiristää, jotta verkkoon takertumisen vaara on mahdollisimman pieni. Myös sähköaidasta on huolehdittava, ettei se aiheuta lampaille tarpeetonta kärsimystä. Suosituksena on, ettei piikkilankaa käytetä lampaiden aitaamisessa (Tavoitteena terve ja hyvinvoiva lammas. 2012.)

4.2 Lampaiden hoito ja hyvinvoinnista huolehtiminen

Lammasta ei saa jättää ilman asianmukaista hoitoa tai hylätä. Lampaan tulee saada sille sopivaa ravintoa, juotavaa sekä tarvittavaa hoitoa riittävästi. Lampaiden olosuhteet ja hyvinvointi on tarkastettava vähintään päivittäin ja tarvittaessa useamminkin. Tiineisiin, synnyttäviin, vastasyntyneisiin, äskettäin kerittyihin sekä sairaisiin tai vahingoittuneisiin lampaisiin on kiinnitettävä erityisesti huomioita. Myös muutokset hoito-olosuhteissa edellyttävät tarkempaa valvontaa. Jos poikkeavaa havaitaan, tulee välittömästi ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin, jotta tilanne saadaan selvitettyä ja

korjattua. Jos lammasryhmiä yhdistetään tai tuodaan uusia eläimiä, on tilannetta tarkkailtava, jotta mahdolliset käyttäytymisongelmat huomataan ajoissa (Tavoitteena terve ja hyvinvoiva lammas. 2012.)

Kuvio 2. Karitsoita 2017

Lampaalle annettavan rehun ja veden tulee olla sopivaa ja hyvälaatuista. Kunkin eläimen tarpeet on otettava ruokinnassa huomioon ja varmistettava tuotantovaiheen mukainen ravinnon saanti. Terveydelle vaarallista juomaa tai ravintoa ei saa lampaalle antaa. Myös kaikkien tarpeellisten ravintoaineiden saanti on varmistettava ja turvattava, jotta eläin ei sairastu. Karitsa tarvitsee ternimaitoa tai korvaavaa valmistetta mahdollisimman nopeasti synnyttyään. Viikon ikäisellä karitsalla tulee olla tarjolla karkearehua esimerkiksi, heinää tai muuta kuitupitoista sekä puhdasta juomavettä (Kuvio 2). Ruokintalaitteet sekä juoma-astiat tulee pitää puhtaina ja estää rehun ja veden likaantuminen ja vesi ei myöskään saa päästä jäätymään. Vastasyntynyt karitsa on pidettävä emonsa kanssa yhdessä vähintään 24 tuntia, ellei erottamiselle ole erityistä syytä. Tarvittaessa karitsan lisälämmön saanti on turvattava sopivalla lämmittimellä. Lampaiden käsittely tulee tehdä rauhallisesti ja niiden lajityypillinen

käyttäytyminen on huomioitava ja hyödynnettävä, esimerkiksi laumavaisto eikä lammasta ei saa kohdella väkivaltaisesti eikä pelotella tai kiihdyttää tarpeettomasti ja lampaan raahaaminen sarvista, jaloista, hännästä, villasta tai suoraan päästä vetäen on kielletty. Myös muu tarpeeton kärsimyksen aiheuttaminen ei ole sallittua. Lampaan paikallaan pitämiseksi se on painettava istuma-asentoon tai kyljelleen makuulle, mutta sähkön avulla lammasta ei saa tehdä liikkumattomaksi. Lammasta ei myöskään saa kääntää selälleen makuulle. Jos lampaiden työskennellessä käytetään paimenkoiraa, tulee se olla työhönsä asianmukaisesti koulutettu (587/2010.)

Lampaan kerintä on tehtävä vähintään kerran vuodessa, ja keritsijän on omattava riittävät tiedot ja taidot kerintätekniikasta ja kerinnän suorittamisesta. Keritseminen tulee tehdä varovasti ja huolellisesti sekä kerinnän yhteydessä tulleet haavat on hoidettava välittömästi. Vasta kerittyä lammasta ei saa laittaa ulos, sillä se voi altistua kylmälle, tuulelle ja kosteudelle. Keritsemisvälineet on puhdistettava ja pidettävä toimintakunnossa ja niiden tulee olla sopivia lampaan koko ja ikä huomioiden. Lammasta ei saa pitää kytkettynä, paitsi lyhytaikainen kytkeminen on sallittu ruokkimisen, lypsyn tai muun hoitotoimenpiteen ajan (587/2010.) Kipua aiheuttavan toimenpiteen, kuten leikkauksen saa suorittaa lampaalle vain, jos se on eläimen sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi välttämätöntä. Pääsääntöisesti tällaiset toimet saa suorittaa vain eläinlääkäri, mutta jos kipu on lievää, hetkellistä tai toimenpide on tehtävä viivytyksettä, saa silloin toimenpiteen tehdä muukin henkilö kuin eläinlääkäri. Toimenpidevälineiden ja laitteiden tulee olla työhön sopivat, puhtaat ja hygieeniset sekä toimintakuntoiset. Pätevä henkilö, jolla on riittävä tieto ja taito, saa rei'ittää ja loveta lampaiden korvia, suorittaa tatuointeja sekä asettaa lampaille korvamerkkejä ja mikrosiruja sekä merkitä lampaita muulla vähäistä ja lyhytaikaista kipua aiheuttavalla tavalla. Jos pässikaritsa joudutaan kastroimaan, saa pätevä henkilö kastroida alle kuuden viikon ikäisen karitsan Burdizzon- pihdeillä. Yli kuuden viikon ikäisen karitsan kastroida on suoritettava eläinlääkärin toimesta anestesiaa ja kivunlievitystä käyttäen. Ainoastaan eläinlääkäri saa suorittaa myös sarvien poiston lampaalta, sillä se on tehtävä kirurgisena toimenpiteenä. (Tavoitteena terve ja hyvinvoiva lammas. 2012.)

Jos lammas sairastuu tai vahingoittuu, sen on välittömästi saatava asianmukaista hoitoa ja se tulee pystyä sijoittamaan sairaskarsinaan tai vastaavaan tilaan erilleen muista. Lampaista tulee pitää lääkityskirjanpitoa, johon kirjataan lampaalle annetut lääkkeet sekä lääkerehut ja loislääkitykset. Jos sairaus tai vamma edellyttää on eläin lopetettava tai teurastettava asianmukaisesti. Lampaan lopetus on suoritettava kivuttomasti sekä nopeasti ja sen saa suorittaa vain lopettamisen osaava henkilö. Lopetukseen käytettävien välineiden tulee olla tarkoitukseen sopivia. Lopetettavaa lammasta on pidettävä kiinni tai liikkumista rajoitettava muulla tavalla, jotta eläin säästyy kaikelta vältettävissä olevalta kärsimykseltä, kivulta ja tuskalta. Lopetettavan eläimen ripustaminen ja raajojen sitominen on kielletty ennen lopettamista. Myös muille eläimille aiheutuvan häiriön on oltava mahdollisimman vähäinen. Lampaan sallitut lopetustavat ovat ampuminen aivoihin tai tainnuttaminen pulttipistoolilla, jonka jälkeen veret on laskettava välittömästi. Eläinlääkärillä on valtuus lopettaa eläin käyttämällä asianmukaisia nukutus- ja lopetusaineita. Eläimen lopettaneen henkilön on varmistettava, että eläin on kuollut ennen kuin ruhoa aletaan hävittää tai tehdä muita toimenpiteitä. Jalostuksessa on myös kiinnitettävä huomiota terveydellisiin ja eläinsuojelullisiin seikkoihin. Eläimelle ei saa aiheutua jalostuksesta kärsimystä, haittaa terveydelle tai hyvinvoinnille. Geenitekniikan käyttö eläinten tuotannon muuttamiseksi on kielletty, jos se voi vaikuttaa heikentävästi eläinten hyvinvointiin tai terveyteen. Lampaan tuotantokykyä ei saa myöskään keinotekoisesti kohottaa lääkkeillä tai muilla vastaavilla aineilla ellei voida todentaa, ettei niiden käytöstä ole haittaa eläimen hyvinvoinnille ja terveydelle (Tavoitteena terve ja hyvinvoiva lammas. 2012.)

4.3 Tilavaatimukset ja yleisimmät lampolatyypit

Lampailla tulee olla tilaa syödä samanaikaisesti ja jos rehua ei ole jatkuvasti tarjolla, tulee suoran ruokintahäkin leveyden olla vähintään 35 cm eläintä kohden. Tiineen uuden kohdalla vaatimus on 45 cm. Ympyränmuotoisen ruokintahäkin vaatimus on 20 cm per eläin. Jos rehua taas on jatkuvasti tarjolla, on minimivaatimus 17 cm per lammas. Jos lammasta pidetään yksilökarsinassa, tulee tilaa olla 1,4m² ja eläimen on mahdollista kääntymään tilassa hyvin ympäri. Karitsallinen uuhi tarvitsee kiinteäpoh-

jaista tilaa vastaavasti 2m^2 . Lampaan tilavaatimus määräytyy eläimen painon ja mahdollisen tiineyden mukaan. Ryhmässä pidettävän alle 15kg karitsan tilavaatimus täytepohjalattialla on $0,25\text{m}^2$, kun taas 75 kiloisen tiineen uuhien vaatimus on $1,7\text{m}^2$ (587/2010.) Tilavaatimukseen vaikuttavat myös eläinten kuuluminen luomuun tai lampaiden hyvinvointikorvauksen toimenpiteeseen, jossa suurempi tilan tarve kuuluu lampaiden pito-olosuhteiden parantamiseen.

Lampolana on usein kylmäpihatto, mutta myös eristettyjä rakennuksia käytetään paljon, sillä niissä on omat etunsa esimerkiksi karitsointien ajoittamisen kannalta. Suurin osa lampoloista käyttää kuivituksena kestopohkua, jossa kuiviketta vain lisätään ja koko olkipatja tyhjennetään pois kerralla yleensä keväisin sen jälkeen, kun lampaat ovat siirtyneet laitumille. Joitain lampoloita on myös ritiläpalkkipohjalla, mutta tällöin lampolan on oltava Suomen olosuhteissa eristetty rakennus, jotta järjestelmä toimii. Ritilälattia on vaihtoehto lähinnä silloin kun kuivikkeen saatavuus alueella on heikko (Alanco 2014.)

4.4 Lampaiden ruokinta

Usein sanotaan, että lammas on kuin pieni lehmä. Tämä pitää osittain paikkansa, sillä lampaalla on märehitjän ruuansulatus, joka hyödyntää tehokkaasti karkearehun.

Ruokinnassa on kuitenkin huomioitava lampaan erilaiset tarpeet tuotoskauden mukaan sekä tiedettävä tarkkaan rehujen sopivuus juuri lampaalle. Ongelmia voi tulla esimerkiksi liian suuren kuparipitoisuuden osalta kivennäistä valitessa. Nykyisin kun lammastalous on ammattimaistunut alan alkuajoista, on myös lampaiden tuotantovaiheen mukaiseen ruokintaan sekä rehujen laatuun alettu kiinnittää enemmän huomiota. Myös rehujen analysointi sekä ajantasaisten ruokintasuunnitelmien käyttö on yleistynyt, mikä parantaa suuresti lampaiden hyvinvointia ruokinnan osalta. Uuhien ruokinta vaikuttaa jo tiineyden aikana suuresti karitsoihin ja ruokinnan ratkaisulla sekä oikealla suunnittelulla toteutetaan pohja lammastilan tuotokselle sekä karitsoiden syntymäpainoille ja tulevalle kasvupotentiaalille.

Suomessa lampaiden ruokinta perustuu nurmesta korjattavaan karkearehuun. Joutilasaikana lampaalle riittää kortisempikin rehu, kun taas tunnutuskaudella ja karitsoi-

den synnyttyä tarjolla tulisi olla hyvin sulavaa, lehteävää ja valkuaispitoista nurmirehua. Lampaiden karkearehuruokintaa täydennetään viljalla sekä valkuaisrehuilla, joista yleisimpiä ovat rypsi sekä härkäpapu. Myös lampaille soveltuva kivennäinen sekä vitamiinivalmisteet tarvittaessa kuuluvat tasapainoiseen ja riittävän ravintoaineiden saannin varmistavaan ruokintaan.

4.5 Lammasrodut

Suomen omista lammasroduista kasvatetaan eniten Suomenlammasta, joka on ylivoimaisesti yleisin rotu. Muita kotimaisia lammasrotuja ovat kainuunharmaa sekä ahvenanmaanlammas. Tuontiroduista hollantilainen texel on varmasti yleisin, mutta myös norjalainen rygja sekä alun perin englantilaiset oxford down sekä dorset ovat löytäneet omat kannattajansa ja tiloja on mukana tuotosseurannassa. Myös muita rotuja on Suomeen tuotu, mutta niiden osuus on melko marginaalinen. Tällaisia ovat esimerkiksi ruotsalainen turkislammasta, itäfriisiläinen maitolammasta sekä uudempi tuokas suffolk, jonka määrä tosin on kasvussa myös lihantuotantoa ajatellen.

4.5.1 Rotujen tuotanto-ominaisuudet

Kotimaisten rotujen tuotanto-ominaisuuksista hedelmällisyys on vaikuttanut niiden suureen suosioon. Suomenlampaan keskisikiävyys tuotosseurannassa vuonna 2014 oli 2,4 karitsaa (Alamikkotervo 2016, 21). Ahvenanmaanlampaalla keskimääräinen vuonuekoko oli 2,5 (Sikka 2015, 21). Nämä rodut tiinehtyvät myös ympäri vuoden, mikä antaa mahdollisuuksia toteuttaa erilaisia karitsointimalleja, jolloin karitsointi ei ajoitu pelkästään kevääseen. Kotimaiset rodut ovat suosittuja myös risteytystuotannossa, sillä niiden avulla vuonueen kokoa saadaan kasvatettua, kun taas vastaavasti liharotu parantaa risteytyksessä eläimen kasvukykyä sekä lihakkuutta.

Liharoduista suosituin on texel, jota kasvatetaan sekä puhtaana rotuna että käytetään paljon risteytyksissä suomenlampaiden kanssa. Texelin keskimääräinen karitsatuotos on 1,7 karitsaa uuhta kohti ja karitsat ovat nopeakasvuisia sekä lihakkaita (Texel Sheep Society). Texel rodun jalostuksessa on otettu viime vuosina käyttöön myös keinosiemennys, jonka avulla saadaan laajennettua rodun geenipohjaa sekä

käytettyä kotimaisessa jalostuksessa parhaita mahdollisia eläimiä. Keinosiemennystoimintaa harjoittaa Suomessa Huitin Holstein, joka käyttää jalostuksessa hollantilaisia texel ja blue texel pässejä. (HH Embyro Oy, Huitin Holstein kotisivut.)

Muita Suomessa suosittuja liharotuja ovat rygja, dorset sekä oxford down. Dorsetin tuotanto-ominaisuudet ovat samansuuntaiset suomenlampaan kanssa, sillä tiinehtyvyys on hyvä ympäri vuoden karitsatuotoksen ollessa noin kaksi karitsaa per uuhi. Dorset on parhaimmillaan risteytystuotannossa, jossa on kehitetty myös kotimainen finndorset-uuhi, jota risteytetään texel pässillä. Nämä kolmiroturisteytykset ovat elinvoimaisia sekä nopeakasvuisia ja niissä saadaan esiin risteytettyjen rotujen parhaat ominaisuudet (Konsti 2016, 19-20.)

Rygja taas on rotuna tehokas rehunkäyttäjä joka omaa hyvät emo-ominaisuudet. Sen villa on myös laadukasta ja rygjasta saa lihan lisäksi upeita taljoja sekä hienoa villaa. Karitsoita syntyy yleensä 1-2 kappaletta. Rygja on osoittautunut hyväksi roduksi myös vaatimattomilla laitumilla ja maisemanhoidossa, sillä se pystyy hyödyntämään tehokkaasti karkearehua. Rotu on lähtöisin Norjasta missä se on sopeutunut ankarampiin olosuhteisiin laiduntaessaan vuoristoalueilla (Kovala 2015, 23-25.)

Oxford downia on Suomessa alle 2% 155 294 lampaan populaatiosta. Tämä tarkoittaa alle 2000 eläintä. Oxford down on jalostettu hyvälle ja reheville laitumille, joissa sen tuotantopotentiaali pääsee parhaiten esille. Rotu on ollut aikanaan Britannian suosituimpia lammasrotuja, mutta menettänyt asemaansa huomattavasti 1970-luvulle tultaessa. Uutta elpymistä on onneksi saatu aikaan ja rodun kasvattajia löytyy nykyisin useista eri maista. Oxford down-lampaiden käyttö on pääosin risteytyskäyttöä kuten dorsetillakin. Puhdasrotuisen oxford downin lihaa on tosin opittu viime vuosina myymään myös erikoistuotteena, joka on löytänyt omat kuluttajansa (Vertainen 2014, 18-23.)

4.6 Karitsointivaihtoehdot

Lammastiloilla on kolmentyyppistä tapaa karitsoittaa uuhia. Perinteisin malli on, että uuhet astutetaan syksyllä ja karitsointi ajoittuu kevääseen. Karitsat pääsevät näin

hyödyntämään mahdollisimman tehokkaasti laidunkauden kasvussaan. Tämä on yleisin malli myös tiloilla, joilla kasvatetaan tuontirotuja, sillä hedelmällisyyden ja tiinehtyvyyden kannalta paras astutusajankohta on syksy.

Lampoloissa, joissa rotuina ovat suomenlammas tai dorset, onnistuu myös karitsointi kahdesti vuodessa. Tällöin osa uuhista karitsoi keväällä ja osa syksyllä. Tämän mahdollistaa rotujen hyvä hedelmällisyys sekä tiinehtyvyys ympäri vuoden. Tämä tasaa lampolan työhuippuja eli karitsointeja. Myös myyntiä saadaan jaksotettua useammalle ajanjaksolle vuoden mittaan. Karitsoiden kesä- ja talvikasvatuksessa on kuitenkin huomioitava selkeät erot ja sovitettava ruokintavaiheet sekä tilojen käyttö ja tarve eri tavoilla.

Kolmas vaihtoehto on karitsoittaa uuhia kolmesti kahden vuoden aikana. Tämäkin tyyli vaatii hedelmällisen rodun ja hyvän lampolan aikataulun ja tilanteen hallinnan. Tämä jatkuva karitsointi on parhaillaan hyvin tehokas tuotantotapa, jolloin uuhien tuotoskapasiteetti saadaan täyteen käyttöön. Toisaalta taas se asettaa haasteet tuotantotilojen toimivuudelle sekä kokonaisuuden hallinnalle, kun lampolan tuotanto ei ole aikataulutettu vuodenvierroon mukaan ja uuhia on useissa ryhmässä eri tuotosvaiheissa.

5 Lammastalous Mäentalon tilalla

5.1 Tilan esittely ja tuotannon tämänhetkinen tilanne

Mäentalon tilalla lampaiden pito aloitettiin keväällä 2014. Alun perin lampaat tulivat hoitamaan tilan 13 hehtaarin valtakunnallisesti arvokasta perinnebiotooppia (Kuvio 3). Tästä kehittyi idea vanhojen tuotantotilojen uudelleen käyttöönottamiseen sekä tilalla tuotettujen rehujen käyttö itse. Tällä hetkellä aikuisia uuhia on 29 kpl ja kasvassa 6 uuhikaritsaa, jotka jäävät tilalle karitsoimaan. Uuhien määrää on tarkoitus kasvattaa tilojen rajaamiin puitteisiin, jota alkavat tulla vastaan vajaassa 40 uuhessa.

Tilalla on myös kasvinviljelyä ja lampaiden rehut tuotetaan itse. Viljaa sekä säilörehupyöröpaaleja menee myös ulkopuolelle myyntiin. Metsätalous on myös yksi tilan kantavista tuotantosuunnista.

Kuvio 3. Lampaan hoitavat tilan perinnebiotooppeja

5.1.1 Tuotantotilat

Lampolana toimii tällä hetkellä vuonna 1964 valmistunut navettarakennus, jossa on alun perin ollut navetta, sikala ja hevostalli. Sittemmin sikalan ja hevostallin puoli on muutettu naudoille. Lampolaa varten ei rakennukseen ole suurempia muutoksia tehty, vaan karsinarakenteet on tehty purkaen osittain parsia ja rakentamalla päälle karsina-aidat (Kuvio 4.) Tilojen suunnittelussa on yritetty hyödyntää mahdollisimman paljon vanhaa ja kehittää sen pohjalta toimivia ratkaisuja. Ilmanvaihto on tällä hetkellä luonnollinen, mutta käytännössä on havaittu, että se ei ole täysin riittävä. Mahdollisia muutoksia ilmanvaihtoon on siis suunnitteilla, mahdollisesti vaihtamalla lampolan tavalliset ikkunat kennoikkunoiksi ja tehostamalla poistoilmanvaihtoa puhaltimilla. Lampola on alakerrasta melko matala, 210 cm, mutta korottaminen on melko mahdotonta, sillä yläpuolella on traktorilla läpiajettava heinävintti. Ainoa vaihtoehto sisäkorkeuden nostamiseksi olisi mennä lattiasta alaspäin, mutta ainakaan vielä ei siihen projektiin ole lähdetty. Lampolan korkeus, sokkeloisuus sekä ovien pieni koko hankaloittavat myös lampolan kestopohjan kesällä tapahtuvaa tyhjennystä. Tähän

asti tyhjennys on tehty talikolla ja kottikärryillä, mutta mietinnässä on työvaiheen koneellistaminen pienkuormaajalla, jos vain ovia pystytään leventämään ja rakenteita muuttamaan niin että kuormaimella työskentely on mahdollista. Lampolan takana on katettu betonipohjainen lantala, jonne on olemassa ovet suoraan, joten kuljetusmatkaa lannalle ei tässä vaiheessa synny.

Ruokinta tapahtuu karkearehun osalta navetan vintiltä, joka on traktorilla läpiajettava. Pyöröpaaleja tuodaan 2-4 kpl vintille kerrallaan ja sieltä käydään pudottamassa talikolla rehut ruokintapöydille. Väkirehuja varten on vintillä siilo, noin 60 hl, jonne tuodaan varastosiilosta traktorin kärryllä viljakuorma. Siiloista valutetaan vilja navetan alakerran pienempään hinkaloon, josta varsinainen ruokinta tapahtuu. Viltillä säilytetään myös isompia eriä ostorehuja, jotka ovat suur- tai pikkusäkeissä.

Kuvio 4. Lampolana toimii 60- luvulla rakennettu navetta

5.1.2 Eläinaines

Mäentalon tilan eläimet ovat pääosin suomenlampaita. Joukossa on tosin myös kaksi rygja- rotuista uuhia, jotka ovat tällä hetkellä astutettu suomenlammaspässillä. Tilalle ostetut suomenlammasuuhet eivät ole jalostuslampolasta kotoisin, vaan ovat

hankittu lähellä sijaitsevilta lammastiloilta. Ensimmäisen kerran uuhet astutettiin lainapässillä, jonka tyttäristä on otettu lampolaan lisäysuuhia. Tilan omien ja tällä hetkellä käytössä olevien pässien valintaan sen sijaan käytettiin enemmän selvitystyötä, jotta eläinainesta voitaisiin lähteä parantamaan. Tila kuuluu ProAgrian järjestämään lampaiden tuotosseurantaan, joten sitä kautta on käytettävissä hyvät välineet oman tilan tuotannon ja tuotoksen seuraamiseen sekä eläinaineksen kehittämiseen.

5.1.3 Karitsointivaihtoehdot

Tällä hetkellä tilan uuhet karitsoivat maaliskuu-huhtikuun taitteesta alkaen, eli huhtikuun on pääasiallista karitsointiaikaa. Tämä aika on valittu lähinnä lampolan toimien sopivan ajoittamisen takia. Karitsat saadaan vieroitettua ja 6 viikon painot punnittua ennen laitumelle laskemista. Teuraiden myynti ajoittuu tällöin syksyyn/alkutalveen. Karitsointia voisi tosin aavistuksen aikaistaa maaliskuulle, jotta uloslaskua saisi hieman aikaistettua, sekä myös viimeisenä syntyvät karitsat olisivat valmiimpia vieroitukseen. Talviaikaan lampolan tilakapasiteetti saadaan hyödynnettyä täysin uuhien käyttöön, joten uuhien määrä voidaan pitää suurempana. Myös pienempiä karitsoita pystytään syksyllä jättämään vielä kasvatukseen ja muodostaa niistä myöhemmin lähtevä teuraserä. Tämä helpottaa karitsoiden saamisessa parempiin teuraspainoihin, tasaa karitsaryhmän kasvueroja sekä mahdollistaa laaturapalkkion saamisen mahdollisimman monista teuraista.

Syyskaritsointi olisi kuitenkin siinä mielessä kokeilun arvoinen vaihtoehto, että karitsanlihan sesonki ajoittuu pääsiäiseen, jolloin olisi otollisin aika myydä teuraita. Tällä hetkellä kuitenkin teuraseriä kevään karitsoista on muodostettu kaksi, joten erityisesti suoramyyntiä ajatellen lihan saatavuus on tasaisempaa. Myös paikalliset kaupat tuntuvat olevan kiinnostuneita lähellä tuotetusta lihasta. Pakasteliha tuntuu olevan helpompi vaihtoehto pienille elintarvikemyyjille, koska hävikin vaara ei tällöin ole kovin suuri. Isommat toimijat taas haluaisivat mieluummin karitsaa tuoreena juuri ennen pääsiäistä myytäväksi lihatiskiini. Tämä vaihtoehto tosin on melko hankala toteuttaa, sillä jalostusketjussa on useampi vaihe, jotka täytyy saada sopimaan yhteen. Tuoreen lihan myyntiaika on loppujen lopuksi melko lyhyt siinä vaiheessa, kun se myyntiin lihatiskiini saadaan.

5.2 Visio, toiminta-ajatus ja strategiset tavoitteet

Toiminta-ajatuksena eli missiona on tuottaa puhdasta kotimaista ruokaa eläinten hyvinvointia ajatellen. Pyrkimys on myös markkinoida tuotteet mahdollisimman suoraan kuluttajille ja kuunnella heidän toiveitaan tuotteistuksen osalta. Tavoitteena on saada mahdollisimman hyvin tuotanto ja markkina kohtaamaan, jotta tasapaino näiden välillä olisi mahdollisimman hyvä. Kaikkein turhinta on kehittää tuotetta, jolle ei löydy ostajia tai menekkiä. Vaikka Mäentalon lammastila on kooltaan pieni, on sen pyrittävä muuttamaan tilanne sille eduksi. Pienempien myyntierien kanssa on helpompaa suunnitella markkinointia ja tuotteistusta ja mahdollisuudet kokeilla erilaisia vaihtoehtoja ovat paremmin hallittavissa.

Eläinten hyvinvointi on tilalla tärkeää ja kuluttajille tarjotaan mahdollisuus päästä tutustumaan tilan toimintaan niin halutessaan. Tila lähti vuoden 2017 tammikuussa mukaan myös eläinten hyvinvointikorvaukseen, joka osaltaan kertoo panostamisesta tähän osa-alueeseen. Koska tilan eläinmäärä on melko pieni antaa se mahdollisuuden eläinten yksilöllisempään hoitoon. Laidunkausi pyritään hyödyntämään mahdollisimman pitkänä ja erityisesti perinnebiotoopeilla laiduntavat aikuiset uuhet tuntuvat nauttivan monipuolisista maastoista ja laidunalueita. Karitsoiden hyvä kasvu taas pyritään turvaamaan hyväkasvuisilla peltolaitumilla kesän aikana, jonne myös lisäruokinnan antaminen on mahdollista (Kuvio 5).

Kuvio 5. Karitsat laiduntavat peltolaitumilla

Mäntälön tilalla on pitkä historia kotieläintilana ja sen jatkaminen on tilanväelle tärkeä asia. Peltojen viljely ja laidunmaiden kunnossa pysyminen ovat olennainen osa tätä tavoitetta. Tilalla on aikanaan tuotettu vuosikymmeniä E-luokkaista maitoa, joka myöhemmin vaihtui laadukkaaseen naudanlihan tuotantoon. Nyt on uuden sukupolven vuoro jatkaa tätä perinnettä lammastuotannon parissa ja pyrkiä samoihin tavoitteisiin kuin aikaisemmat isännät ja emännät, ja vielä hieman niiden yli.

Yrityksen strategisena tavoitteena voidaan pitää mahdollisimman lyhyttä tuotantoketjua, jonka yksittäisistä vaiheista on saatavilla kaikki mahdollinen tieto kuluttajille. Tavoitteena on kuunnella myös asiakkaiden toiveita tuotteiden suhteen ja pyrkiä toteuttamaan niitä niin pitkälle kuin mahdollista. Paikallisuus ja eläinten ruokinnan koostuminen mahdollisimman pitkälle kotoisista rehuista on tärkeä osa tuotteen imagoa ja tarinaa. Vaikka tilan tuotteet eivät ole virallisesti luomua, on tärkeää pystyä tarjoamaan kuluttajalle yhtä puhdas ja mahdollisimman lähellä luontoa oleva tuotantovaihtoehto, jonka kaikki vaiheet ovat tiedossa. Tilan tuotantomäärät ovat sen verran pieniä, että tuotteiden markkinointi suuremmille liikkeille on hyödytöntä, mutta yhteistyö pienempien paikallisten toimijoiden kanssa on hyvä vaihtoehto, jossa hyötyy niin tuottaja kuin toinenkin osapuoli. Tavoite on siis olla aktiivinen toimija paikallisessa markkinakentässä ja hyödyntää sen tuomat mahdollisuudet sekä toimia myös itse vastavuoroisesti yhteistyökumppaneiden eduksi. Näistä kaikista osa-alueista pyritään tuomaan lisäarvoa tuotteelle, jotta tuotanto olisi myös taloudellisesti kannattavaa.

6 Vaihtoehdot, niiden järkevyys ja kannattavuus

6.1 Tilan tuotantostrategia

Tuotantostrategian päämäärä on tietysti pyrkiä mahdollisimman kannattavaan ja kustannustehokkaaseen toimintaan, sillä tappiollista toimintaa on turha pitää yllä. Nurmirehut ja viljat tuotetaan itse, joten lammastalous jatkojalostaa tilan peltojen tuotannon, mikä on kannattavampi vaihtoehto kuin myydä nurmirehua ja rehuviljoja tilan ulkopuolelle. Eläinten hyvinvointi kuuluu olennaisena osana tuotantostrategiaan

ja liittyminen eläinten hyvinvointikorvauksen toimenpiteisiin tukee tätä näkökantaa. Tilalla on tehty myös terveydenhuoltosopimus Korpilahden kunnaneläinlääkärin kanssa, siihen kuuluu terveydenhuoltosuunnitelma, tilan arviointi sekä vuosittainen terveydenhuollon tilakäynti. Tila kuuluu myös ProAgrian ylläpitämään lampaiden tuotoseurantaan. Näillä asioilla pyritään tukemaan tilan toimintaa saamalla tietoa tuotannon tilasta ja sen kehittymisestä. Vaikka tilan tuotanto ei ole luomua pyrkimys on kuitenkin tuottaa ruokaa, jonka alkuperä on selkeä ja tuotanto on jäljitettävissä pelolle asti. Kuluttajalle on mahdollista antaa tarkka selko käytetyistä rehuista ja niiden tuotannosta.

6.2 Tuotteet ja niiden myynti

Mäentalon tilalla lampaista saatava päätuote on liha, mutta myös villalankoja sekä taljoja hyödynnetään ja myydään suoraan tilalta. Suoraan pyritään myymään suurin osa myös lihasta ja markkinointia pyritään kehittämään jatkuvasti monipuolisempaan ja kattavampaan suuntaan. Lihojen myyntiä varten on erillinen tila lampolan yhteydessä, jossa on iso arkkupakastin. Myyntiin tulevat lihat ovat pakattu vakuumiin sekä pakastettu leikkaamossa valmiiksi. Myyntiä tehdään sopimuksen mukaan, eli varsinaisia aukioloaikoja ei ole käytössä. Villalangat ja taljat säilytetään sisätiloissa, jotta ne pysyvät puhtaina ja raikkaina. Myös erilaisiin myyntitapahtumiin pyritään otta-
maan osaa mahdollisuuksien mukaan.

6.2.1 Liha

Mäentalon lammastila käyttää teurastamona Orimattilassa sijaitsevaa Vainion Teurastamo Oy:tä, joka on myös Suomen suurin lammasteurastamo. Vainion teurastamon etuina on pidetty teuraskuljetusta, joka noutaa eläimet teurasautolla suoraan tilalta, sekä hyvin toimivaa logistiikkaa myös palautuslihojen ja taljojen jatkojalostuksen osalta (Kuvio 6).

Helpon tapa on myydä lampaat suoraan teurastamolle, joka tilittää niistä kilohinnan luokitusten ja painojen mukaisesti. Tästä vaihtoehdosta ei synny kustannuksia, mutta tuottoon vaikuttaa suuresti, mihin painoihin ja lihakkuusluokkiin eläimet pääsevät.

Suomenlammas on sikiävyydeltään huippua, mutta lihakkuusluokissa se ei yllä samoihin luokituksiin kuin teurastettavat liharodut ja tämä pudottaa usein tilitettävää hintaa. Myös liiasta rasvaisuudesta rokotetaan tuottajahinnassa.

Kuvio 6. Vainion Teurastamo Oy noutamassa lampaista

Vainion teurastamo Oy tekee myös niin sanottua rahtiteurastusta eli tuottaja saa lihat takaisin palautuksena. Teurastamon yhteistyökumppanina rahtileikkuuta tekee Helsingissä toimiva Lihakonttori Oy. On myös mahdollista myydä osa saman teurastamon lampaista Vainion Teurastamo Oy:lle ja ottaa osa palautuksina takaisin. Tällöin teurastamo vähentää tilityksestä rahtiteurastuksen ja kuljetusten osuudet. Kolmas vaihtoehto on ottaa kaikki eläimet palautuksena omaan suoramyynäntiin, jolloin Vainion Teurastamo Oy laskuttaa eläinkuljetukset ja teurastamisen. Logistiikka suoraan teurastamolta leikkaamolle toimii hyvin, joten muita vaihtoehtoja lihojen leikkuulle ei ole edes harkittu.

Tilalle saatiin hankittua suoramyynäntilupa syksyllä 2016. Myyntitilana toimii vanha maitohuone, joka on erillinen tila lampolan yhteydessä. Tilaan hankittiin arkkupakastin, jossa lihat säilytetään asianmukaisesti. Suoramyynäntilupa pakatulle lihalle haettiin

Jyväskylän kaupungin elintarvikevalvonnan kautta, jossa sen käsitteli johtava ympäristöterveystarkastaja. Suoramyyntiin tulevat lihat ovat pakattu vakuumpakkauksiin, jotka on tarroitettu sekä valmiiksi pakastettu leikkaamossa. Tämä pienentää huomattavasti tilalla tarvittavaa omaa pakastuskapasiteettia, jotta koko erä saadaan jääty-mään alle 24 tunnissa. Tässä yhteydessä tilalle tuli tehtyä myös kattava omavalvon-tasuunnitelma, joka kattaa sekä lampolan että suoramyyntin toiminnot.

6.2.2 Villa ja langat

Mäentalon lammastilalla lampaat keritään kahdesti vuodessa ammattikeritsijän toi-mesta. Villaa saadaan noin 40 lampaasta 8-10 jätessäkillistä per kerintäkerta. Kotimai-selle lampaanvillalle ei tällä hetkellä ole oikein vetäviä markkinoita, sillä raakavillaa ostaa vain muutama yksittäinen kehräämö ja villan arvonlisäverottomat ostohinnat vaihtelevat 1,00 -2,50 €/kg välillä (Pirtin kehräämö Oy:n kotisivut). Mäentalon tilalla hyvälaatuinen villa pyritään lajittelemaan talteen ja kehruuttamaan siitä rahtityönä villalankaa ja hahtuvaa, jota myydään tilalta suoraan sekä muutaman yksittäisen jäl-leenmyyjän kautta. Viimeisin lankaerä teetettiin Merijärvellä sijaitsevassa Kehräämö Christinassa. Langat tulevat kehräämöltä noin 200-400 gramman vyyhdeissä, joten ne on kerittävä vielä noin 100 gramman painoisiin keriin ja vyötettävä (Kuvio 7). Tähän työvaiheeseen otettiin käyttöön vanhat vyyhtipuut sekä uusi käsin pyöritettävä keri-jälaite.

Langan jatkojalostus kotikonstein on melko työlästä ja sukkaparinkin valmistamiseen menee nopeimmillaankin useampi päivä, joten se ei ole mielekästä eikä taloudelli-sesti järkevää. Suunnitelmissa on kuitenkin kokeilla värjätä omia lankoja ja tätä kautta herättää lisää kiinnostusta ja saada tuotteesta mahdollisimman myyvä.

Kuvio 7. Mäntälön sukkalanka

6.2.3 Lammastalouden kannattavuus eri vaihtoehtoilla

Oheiseen taulukkoon 1 on koottu katelaskelmissa käytettyjä lähtötietoja. Laskelmat osoittavat, että suoramyynä on tilalle ehdottomasti kannattavampi vaihtoehto (Taulukko 3). Vaikka tuotteiden valmistus aiheuttaakin kustannuksia, saadaan ne silti katettua myyntituotoilla ja voittoakin jää. Strateginen valinta on siis keskittyä ja panostaa tilalla suoramyynäin. Tärkeää on satsata markkinointiin, jotta kaikki tuotteet saadaan myytyä eteenpäin. Onneksi on kuitenkin olemassa vaihtoehto myydä osa eläimistä myös teurastamolle, joten ongelmaa liikatuotannosta ja omien liian suurien myyntierien vanhenemisesta ei pääse kovin helposti syntymään (Taulukko 2). Lammas tuntuu edelleen olevan sesonkituotteen asemassa, mutta toiveita on, että kuluttajat löytäisivät lampaanlihan mukaan myös arkisiin ruokailuihin sekä kesän grillikauteen.

Taulukko 1. Lähtötiedot katelaskelmiin

Syntyi karitsoita uuhta kohti	2,2	kpl
Keskimääräinen teuraspaino	19	kg
Käyttökelpoista putsattua villaa	3	kg
Uuhen eläinyksikkökerroin	0,2	ey
Karitsanlihan hinta teurastamolle myytäessä, teuraspaino 18-30 kg, luokka O	3,25	€
Hieno, ja keskihieno villa	1,75	€
Eläinten hyvinvointikorvauksessa mukana toimenpiteet: Lampaiden ja vuohien ruokinta (10€), lampaiden ja vuohien hoito (51€) sekä pidempi- aikainen laidunnus laidunkaudella (10€)		
Lampaanlihan hinta, ikä yli 12kk, luokka O-R	1	€
Uuhien uudistus%	20 %	

Taulukko 2. Katelaskelma karitsoiden myynnistä teurastamolle

Selite	Yksikkö	Määrä	á hinta	Yhteensä
Tuotot:				
Liha, karitsa	kg	41,80	3,25	135,85
Villa, lammas	kg	3	1,75	5,25
Liha, lammas	kg	6	1,00	6,00
Talja, karitsa	kpl	2,2	0	0,00
Talja, lammas	kpl	1	0	0,00
Uuhipalkkio	ey	0,2	443,00	88,60
Eläinten hyvinvointikorvaus	ey	0,2	71,00	14,20
APR-tuki	ey	0,2	300,00	60,00
Teuraskaritsan laatupalkkio	kpl	2,2	40,00	88,00
Tuotot yhteensä				397,90
Muuttuvat kustannukset:				
Säilörehua	kg ka	260	0,12	31,20
Laidun	kg ka	260	0,11	28,60
Tiiviste	kg	15	0,4	6,00
Vilja	kg	180	0,12	21,60
Kivennäiset	kg	5	0,55	2,75
Rehut yhteensä				90,15
Lääkintä, sähkö, tarvikkeet ym.	€	1	20	20,00
Uudistus, uuhi	kpl	20 %	300	60,00
Uudistus, pässi	kpl	1 %	500	5,00
Eläinpääoman korko	€	310	5 %	15,50
Liikepääoman korko	60 %	222,09	5 %	11,10
Muuttuvat kustannukset yht.				201,75
Katetuotto I				196,15
Työkustannus	h	20	13	260,00
Katetuotto II				-63,85

Taulukko 3. Katelaskelma tilan omasta suoramyynnistä

Suoramyynti				
Selite	Yksikkö	Määrä	á hinta	Yhteensä
Tuotot:				
Liha, karitsa	kg	41,8	18	752,40
Villa, lammas	kg	3	70	210,00
Liha, lammas	kg	6	10	60,00
Talja, karitsa	kpl	2,2	80	176,00
Talja, lammas	kpl	0,20	80	16,00
Uuhipalkkio	ey	0,20	443	88,60
Eläinten hyvinvointikorvaus	ey	0,2	71	14,20
APR-tuki	ey	0,20	300	60,00
Teuraskaritsan laatupalkkio	kpl	2,2	40	88,00
Tuotot yhteensä				1465,20
Muuttuvat kustannukset:				
Säilörehua	kg ka	260	0,12	31,20
Laidun	kg ka	260	0,11	28,60
Tiiviste	kg	15	0,4	6,00
Vilja	kg	180	0,12	21,60
Kivennäiset	kg	5	0,55	2,75
Rehut yhteensä				90,15
Lääkintä, kerintä, tarvikkeet ym.	€	1	20	20,00
Uudistus, uuhi	kpl	20 %	300	60,00
Uudistus, pässi	kpl	1 %	500	5,00
Eläinpääoman korko	€	310	5 %	15,50
Liikepääoman korko	60 %	261,09	5 %	13,05
Muuttuvat kustannukset yht.				203,70
Teurastus	kpl	2,2	47,74	105,03
Leikkaus	kg	41,8	2,34	97,81
Kylmärahti	kg	41,8	0,15	6,19
Taljan suolaus, rahti ym.	kpl	2,2	8	17,60
Taljan muokkaus	kpl	2,2	30	66,00
Villan kehrutus	kg	3	24	72,00
Makkaran, säilykkeen teko	kg	2	5	10,00
Suoramyynnin kustannus	kpl	1	15	15,00
Ostopalvelut yhteensä				374,63
Muuttuvat + ostopalvelut yht.				578,33
Katetuotto I				886,87
Työkustannus	h	25	13	325,00
Katetuotto II				561,87

Laskelmien pohjana ovat olleet mahdollisimman paljon todelliset tuotantotiedot sekä tuotot ja kustannukset. Laskelmissa on käytössä tilan käyttämän Vainion Teurastamo Oy:n osto- sekä rahtityön hinnastot. Myös suoramyynnin ostopalvelujen hinnat ovat otettu käytössä olevien yhteistyökumppaneiden laskuista. Ostorehujen hinnat ovat viimeisimmistä ostokuiteista peräisin. Rehujen määrät taas pohjautuvat tilalla käytössä olevaan ProAgria Etelä-Pohjanmaan lammassuunnitelman tekemään ruokinta-suunnitelmaan. Nurmirehujen tilakohtaisen tuotantokustannuksen laskeminen olisi

mennyt liian pitkälle tilan muuhun toimintaan sekä kalustokustannuksiin, joten laskelmassa hintana on keskimääräinen paalirehun markkinahinta kuiva-aine kilolle.

Laskelmassa mainitut tuet ovat Mäentalon tilan saamia kotieläintukia vuonna 2016, ja mukaan on huomioitu myös alkuperäisrotutuki, jonka sopimus tilalla on 20 puhdasrotuiselle suomenlammasuuhelle. Eläinten hyvinvointikorvauksen toimenpiteisiin tila lähti mukaan vuoden 2017 hakukierroksella, joten tukien määrät on otettu valitujen toimenpiteiden tukitaulukosta. Valitut toimenpiteet ovat lampaiden ja vuohien ruokinta (10€/ey), lampaiden ja vuohien hoito (51€/ey) sekä pidempiaikainen laidunus laidunkaudella (10€/ey). Tuki on haettava vuosittain ja myös toimenpiteitä pysyy tarvittaessa lisäämään tai vähentämään. Nyt valitut toimenpiteet ovat kuitenkin realistisimmat ja kannattavimmin tilalla toteutettavissa olevat.

Rakennusten ja koneiden kiinteitä kustannuksia ei ole laskelmiin otettu mukaan, sillä tarkoitus on ollut vertailla vain lammastuotannon eri vaihtoehtoja tilan sisällä. Näin ollen rakennusten sekä koneiden kustannukset eivät toisi laskelmiin mitään lisää. Uudisrakennusta kun tilalla ei olla tekemässä eikä konekantaankaan ole tulossa muutoksia joita olisi laskelmissa voinut vertailla. Katetuotto II kertoo vaihtoehtojen suhteellisen kannattavuuden, ja sen pohjalta vertailu toimintatapojen välillä on mahdollista ja mahdollisimman selkeää.

7 Strategia ja toimenpideohjelma Mäentalon tilalle

Tilan tuotanto alkaa olla vakiintumassa ja tuotantoketjun hallinta on helpompaa, sillä eri vaiheiden toteuttamiseen on löydetty sopivat yhteistyökumppanit, joiden kanssa tullaan jatkossakin toimimaan. Kun toiminta ja tuotanto etenevät sujuvasti on helpompi keskittyä yksittäisiin asioihin ja osa-alueisiin, joita muuttamalla tai tehostamalla voidaan pyrkiä parempaan kokonaisuuteen. Karkeasti tilan toiminta voidaan jakaa käytännön työhön lampolassa, hallinnolliseen työhön sekä tuotteistukseen ja markkinointiin. Näistä osa-alueista, jokaista voidaan kehittää erikseen niin, että se tukee koko tuotantoketjua.

7.1 Lampola ja lampaiden hoitotyö

Seuraava kehitysaskel tulee olemaan lampolan ilmanvaihdon muuttaminen toimivammaksi. Tämä parantaa niin eläinten kuin työntekijöidenkin olosuhteita ja hyvinvointia, kun sisäilma saadaan pysymään paremmin raikkaana ilman vetoa. Myös lampolan koneellista tyhjentämistä tullaan kokeilemaan ensimmäisen kerran tänä kesänä, mitä tarkoittaa yhden suurimman työvaiheen helpottumista. Vaikka tuotantorakennus on vanha, on sen käyttö onnistuttu tekemään mahdollisimman toimivaksi, joten uuden lampolan teko ei ainakaan tässä vaiheessa ole vielä ajankohtaista. Uusi ja iso tuotantorakennus ei siis ole välttämättömyys toimivalle lammastuotannolle tai eläinten hyvinvoinnille. Kehitettävää työskentelytavoissa toki on, mutta pienillä korjauksilla sekä työtä helpottavilla asioilla voidaan käytäntöjä edelleen tehostaa ja vähentää työn kuormittavuutta.

7.2 Tuotteet ja markkinointi

Laskelmien pohjalta voidaan todeta, että Mäentalon tilalla suoramyynä on kannattavampi vaihtoehto kuin lampaiden myynti teurastamolle. Mahdollisia markkinointikanavia kannattaa kartoittaa, jotta tuotteet ja kuluttajat saadaan mahdollisimman hyvin kohtaamaan. Uusimpia yhteistyökumppaneita ovat M-Market Luhanka, jonne saatiin myyntiin sekä lankoja että lihatuotteita sekä Joutsan Käsityökeskus, jossa myynnissä on villalankoja. Erityisesti M-Marketin lihan myynti tuntuu tuoneen hyvää näkyvyyttä tuotteille, sillä osa asiakkaista on kaupassa käynnin jälkeen tullut hakemaan suurempia eriä myös tilan omasta myynnistä. K-Supermarket Joutsan kanssa on käyty neuvotteluja seuraavan teuraserän eläimistä, joten toivottavasti Mäentalon lammastilan tuotteita tullaan jatkossa näkemään myös siellä (Kuvio 8). Erilaisissa tapahtumissa pyritään olemaan mukana, jos se vain suinkin on mahdollista. Esimerkiksi paikalliset markkinat ja myyjäiset ovat hyvä kanava olla esillä ja tällaiset tapahtumat tuovat paikalle myös mökkiläisiä sekä muualla päin asuvia potentiaalisia asiakkaita.

Kuvio 8. Säilykkeitä myynnissä Joutsan K-Supermarketissa

Lähialueella toimii useampi suoramyyntiä harjoittava lammastila, joten tärkeää on pyrkiä keskittymään omaan tekemiseen sekä tuotteiden kehittämiseen mahdollisimman toimiviksi ja haluttaviksi. Kuluttajien palaute on tärkeää ja asiakaslähtöinen joustava toimintatapa on pyrittävä toteuttamaan mahdollisimman hyvin. Hyvä tuotevalikoima sekä mahdollisuus tuottaa myyntiin myös pitemmälle jalostettuja tuotteita, kuten säilykettä ja makkaraa lisäävät asiakkaiden kiinnostusta. Myös jälleenmyyjien näkemyksiä otetaan vastaan ja pyritään kehittämään tuotteita erityisesti myös heidän myyntiinsä sopiviksi (Kuvio 9).

Mäentalon lammastilan etiketit, lankavyötteet, myynti-ilmoitukset ja Facebook-sivut ovat olleet ilmeeltään ja sisällöltään itse tehtyjä. Tarjoustilan logosta sekä markkinointimateriaaleista kysyttiin mainostoimistolta, mutta kustannus olisi muodostunut

melko suureksi, joten asia jäi siltä osin toteutettavaksi omin voimin. Ilme ja myyntipakkaukset pyritään kuitenkin saamaan mahdollisimman hyvän ja laadukkaan näköiseksi, jotta ne herättävät kuluttajissa positiivisia mielikuvia. Hieman työtä ja vaivaa tässä työvaiheessa joutuu näkemään, mutta lopputulos on ollut oikein tyydyttävä eikä tällä erää ole vielä nähty tarvetta siirtyä ammattilaisten palveluihin. Seuraava vaihe markkinoinnissa olisi kotisivujen toteuttaminen Mäentalon lammastilalle, sillä tähän asti tila on hyödyntänyt sähköisenä mediana vain Facebookia. Kotisivujen teko vaatii kuitenkin ulkopuolista apua, sillä omat taidot ja resurssit eivät niiden luomiseen riitä. Tässä asiassa tullaan siis tulevaisuudessa etsimään yhteistyötaho tekemään toteutus.

Kuvio 9. Lihoja myynnissä Luhangan M-Marketissa

8 Yhteenveto

Mäentalon lammastila vaikuttaa löytäneen oman paikkansa ja toimintatapansa kotimaisessa ruuantuotannossa sekä pyrkii hyödyntämään lampaan tuotantoeläimenä mahdollisimman tehokkaasti. Suoramyyntin toteuttamiseen kannattaa jatkossa panostaa, sillä sen avulla tullaan pääsemään mahdollisimman kannattavaan lopputulokseen ja tila pystyy profiloitumaan omannäköisekseen toiminnan ja tuotteiden osalta. Oma aktiivisuus markkinoinnissa on tärkeää, jotta saadaan tuotteille ja toiminnalle

näkyvyyttä. Myös tuotteiden kehitys sekä pyrkimys erottautua muiden lammastilojen joukosta tulee huomioida tilan voimavarana.

Tilalla ei tällä hetkellä ole halua investoida, mutta tilan lammastaloutta ja tuotantoa pyritään kuitenkin kehittämään jatkuvasti olemassa olevien tilojen ja peltoalan puitteissa. Uusia sovelluksia ja ratkaisuja voi hyödyntää usein myös vanhaan ja näin ollen helpottaa työskentelyä sekä saada uusia näkökulmia.

Opinnäytetyössä tehdyt laskelmat ja tulokset eivät tuoneet suuria yllätyksiä, sillä tilalla oli omasta kokemuksesta jo saman suuntaisia ajatuksia. Laskelmien avulla tulos kuitenkin tarkentui ja yksittäisten laskelmakohtien vertailu on helpompaa. Oman etunsa työhön toi se, että työn tekijä on omistajana Mäentalon lammastilalla ja tuntee tilan toimintatavat ja käytännöt. Toisaalta taas ulkopuolisen tarkastelijan näkökulma jää tästä samasta syystä työstä puuttumaan, mikä helposti kaventaa näkökulmia. Laskelmien luvut olivat poimittu tilan omista kuiteista, joten niiden avulla saatiin esille todellinen tilanne ja laskelmia voidaan pitää luotettavina. Tutkielmaosuudessa esille tuli myös lammastalouden uusia mahdollisuuksia ja avauksia, joten tulevaisuuden kannalta niidenkin merkitystä ja käyttökelpoisuutta voisi tarkastella myös tilakohtaisesti. Tutkimuksen tarkoitus toteutui, sillä työn pohjalta saadaan selkeä kuva, mitä asioita tilan tuotannossa ja tuotteiden kehityksessä ja markkinoinnissa kannattaa tavoitella. Työn rajaaminen tarkastelemaan pelkästään lampaista, lammastuotteista ja niiden markkinointia oli myös onnistunut ratkaisu. Näin tutkimuskysymyksiin saatiin yksiselitteisiä vastauksia. Case-Mäentalon lammastila on hyvä kooste tilan tähänastisesta kehityksestä, nykyhetken tilanteesta sekä tulevaisuuden suunnasta.

Tulevaisuuden kannalta tilan toimintaan vaikuttaa keskeisesti maatalouspolitiikan kehitys niin kasvinviljelyssä kuin kotieläintuotannossakin. Mäentalon tila ei ole kooltaan suuri ja viime aikojen investoinnit ovat liittyneet lähinnä yksittäisiin konekaluston päivityksiin. Nykytrendinä maatalousalalla on valitettavasti pienten tilojen häviäminen ja tuotannon keskittyminen yhä suurempiin yksiköihin. Tässä mittakaavassa harjoitettava lammastalous ei yksinään ole riittävä tulonlähde, mutta tilalla on olemassa myös tuotantosuuntana metsätalous sekä isännän tilan ulkopuolella oleva palkkatyö, joiden avulla tilanne ja talous pysyvät tasapainossa. Maatalouden osalta lammastalous

on kuitenkin osoittautunut tilalle hyvin sopivaksi tuotantomuodoksi, ja sen avulla tulosta on saatu myös parannettua. Valitettavasti edellisessä lomituspalvelu-uudistuksessa tapahtunut vaadittavien eläinyksikkömäärien nosto vaikeutti lomitusten saamista tilalle. Lomitukseen vaaditaan nykyisin kuusi eläinyksikköä entisen neljän yksikön sijaan, mikä tarkoittaa lammastiloilla 60 kpl yli 6 kuukauden ikäistä lammasta. Nykyisin tämä määrä täyttyy Mäentalon tilalla vain osan aikaa vuodesta ja mahdollisuus pitää vuosilomaa ja saada sijaisapua rajoittuvat lähinnä loppuvuoteen, kun kevään karitsat tulevat puolivuotiaiksi ennen teuraaksi lähtöä.

Kotieläintalous on tänä päivänä melko työlästä byrokratian osalta ja tulevaisuus näyttää mihin suuntaan tilanne kehittyy. Jos vaatimukset lisääntyvät ja vaativat suurempia investointeja, on punnittava uudestaan tuotannon mielekkyys sekä kannattavuus. Oman haasteen tilan kehittämiseksi tuo vallitseva maatalouspolitiikan lyhytjänteisyys, jonka varassa Suomen elintarviketuotanto tällä hetkellä täysin on. Mäentalon tilan osalta kehitys näyttää kuitenkin nousujohteiselta, sillä tuotanto on saatu lähelle vaikiintumispistettä ja tila on löytänyt toimintaan omat käytäntönsä sekä tuotteensa ja niille myös markkinoita. Toivottavasti positiivinen vire jatkuu ja Mäentalon lammastilalla saadaan jatkossakin tuottaa puhtaita ja kotimaisia lammastuotteita.

Lähteet

A 587/2010 Valtioneuvoston asetus lampaiden suojelusta. Viitattu 24.4.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100587>

Alamikkotervo, S. 2016. Suomenlammas- suosittu suomalainen. Lammas & Vuohi 1/2016 s.21

Alanco, M. 2014. Kuivitus vaikuttaa yllättävän moneen asiaan. Lammas & Vuohi 1/2014

HH Embyro Oy, Huitin Holstein kotisivut, n.d. Lammas. Viitattu 24.4.2017.

<http://www.huitinholstein.net/lammas/global-sheep-genetics2>

Inkovaara, N. 1979. Lammastalous. 2.p. Rauma: Oy Länsi-Suomi.

Jäätelöä lampaanmaidosta. Lammas ja vuohi 3/2015

Konsti, A. 2016. Dorset – hedelmällinen rotu tuottaa nopeakasvuiset karitsat. Lammas & vuohi 4/2016

Kovala, U. 2015. Matalajalkainen tehokas rehunkäyttäjä kehittyi Norjan vuorilla. Lammas & Vuohi 1/2015

Lammaspaimeneksi tahtoi yli 3600. Lammas & Vuohi 1/2016

Lammaspaimenviikot kilpailemaan Euroopan neuvoston maisemapalkinnosta. Lammas & Vuohi 5/2016

Lammastila SikkaTalun kotisivut, n.d. Tuotteet/ Utu- lampaanmaitojäätelö. Viitattu 25.4.2017. <http://www.saaristolaislammas.fi/tuotteet/utu-lampaanmaitojaatelo/>

Makkonen, O. 2016. Maisemanhoidosta on hyötyä meille kaikille. Lammas & Vuohi 2/2016

Parikka, P. 2015. Tuotosseurannassa uusi teuraspainoennätys. Lammas & Vuohi 3/2015

Pirtin kehräämön kotisivut. n.d. Kehräämön esittely etusivulla. Viitattu 13.2.2016.

<http://www.pirtinkehraamo.fi/>

Ruokatieto Yhdistys ry. Tietohaarukka 2015. Tilastotietoa elintarvikealasta.

Sikka, K. 2015. Saariston alkukantainen sarvipää. Lammas & Vuohi 2/2015

Stenberg, G. 1998. Elämä lampaiden kanssa – lampaiden puolesta. 1.p. Turku: Typo-press Oy

Tauriainen, J. 2014. Kannattavuus edelleen heikko. Lammas & Vuohi 4/2014

Tavoitteena terve ja hyvinvoiva lammas. 2012. Eviran esite. Lammas - eläinsuojelulainsäädäntöä koottuna.

Texel Sheep Society- sivusto. n.d. Breed description. Viitattu 24.4.2017
<http://texel.co.uk/node/71>

Torikka, T. 2015. Laidunnus pelastaa sammalia. Lammas & Vuohi 3/2015

Vainion teurastamo Oy:n kotisivut, n.d. Ajankohtaista, vuosi 2014. Viitattu 13.2.2016

Vertainen, K. 2014. Oxford down ja oxford up. Lammas & vuohi 5/2014

Vertanen, K. 2016. Tuottaako tulevaisuuden lammas lampaanlihan sijasta elämyksiä? Lammas & Vuohi 3/2016

Vuorisalo, S. 2015. Kotieläinten lukumäärät keväällä 2014. Viitattu 6.10.2015.
<http://stat.luke.fi/kotiel%C3%A4inten-lukum%C3%A4%C3%A4r%C3%A4t-kev%C3%A4%C3%A4ll%C3%A4-2014-fi>

Yrjö-Koskinen, D. Suomalaista vilaa. Novita syksy 2014, 179.

Äärilä, M., Harmonen, T. (toim.). 2007. Lampaankasvattajan käsikirja. ProAgria Tieto tuottamaan 121. Porvoo: WS Bookwell Oy